

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.1/.8:343.26-021.272

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2023.2.31>

Мануїлова К. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Рудецька П. А.,

здобувач вищої освіти факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

СВІТОВИЙ ДОСВІД КРАЇН НА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЩОДО ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Анотація. Злочини домашнього насильства є одним з найбільш серйозних порушень прав людини, які відбуваються в родинному колі. Це стало предметом уваги міжнародної спільноти, і на основі цього було прийнято ряд конвенцій та документів, які визнають домашнє насильство як злочин та встановлюють міжнародні стандарти для боротьби з ним.

Одним з найважливіших міжнародних документів, який стосується домашнього насильства, є Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW). Дана конвенція визнає домашнє насильство як форму дискримінації щодо жінок, і закликає держави-учасниці вживати всіх необхідних заходів для боротьби з цим явищем. Крім того, Конвенція про права дитини також визнає дітей, які стали жертвами домашнього насильства, та закликає держави-учасниці забезпечити їм належний захист та допомогу. Безумовно слід згадати Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, яка криміналізує, захищає постраждалих та попереджує насильство проти жінок та дівчат.

Міжнародне право також визнає домашнє насильство як злочин проти людства, якщо воно відбувається в рамках систематичних або масових нападів на цивільне населення. Це означає, що домашнє насильство може бути визнане злочином проти людства, якщо воно має широкомасштабний характер, і його ціллю є систематичне та масове насильство проти жінок та дітей.

Запобігання домашнього насильства є важливою проблемою, яка торкається безпеки та добробуту мільйонів людей по всьому світу. Існують різні методи боротьби з цим явищем, але запобігання є найбільш ефективним способом зменшення кількості випадків насильства в родині: вести діалог з друзями та родичами про домашнє насильство та про те, як його запобігти; розповідати про ознаки, які можуть свідчити про насильство в родині, та про те, які кроки слід прийняти, щоб допомогти жертві; якщо ви стали свідком насильства в родині, зверніться до місцевої поліції або до служби соціального захисту; повідомляйте про такі випадки, це може допомогти врятувати життя людини та запобігти подальшому насильству. Вони можуть потребувати консультування психолога, медичної допомоги, або житла, якщо їхнє життя було позбавлено безпеки.

Запобігання домашнього насильства є важливим завданням для кожного з нас. Ми можемо допомогти зменшити кількість випадків насильства в родині, створивши безпечне середовище, поширюючи свідомість про насильство та допомагаючи жертвам.

Ключові слова: домашнє насильство, міжнародно-правове регулювання, злочин, правова система, права людини.

Manuilova K. V., Rudetska P. A. World experience of countries on international legal aspects of domestic violence

Abstract. Crimes of domestic violence are one of the most serious human rights violations that occur in the family circle. It has become the subject of attention of the international community, and on this basis, a number of conventions and documents have been adopted that recognize domestic violence as a crime and establish international standards to combat it.

One of the most important international documents related to domestic violence is the United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW). This convention recognizes domestic violence as a form of discrimination against women and calls on state parties to take all necessary measures to combat this phenomenon. In addition, the Convention on the Rights of the Child also recognizes children who are victims of domestic violence and calls on States Parties to provide them with appropriate protection and assistance. Of course, the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, which criminalizes, protects victims and prevents violence against women and girls, should be mentioned.

International law also recognizes domestic violence as a crime against humanity when it occurs as part of a systematic or widespread attack against a civilian population. This means that domestic violence can be recognized as a crime against humanity if it is widespread and its aim is systematic and massive violence against women and children.

Preventing domestic violence is an important issue that affects the safety and well-being of millions of people around the world. There are various methods to combat this phenomenon, but prevention is the most effective way to reduce the number of cases of domestic violence: have a dialogue with friends and relatives about domestic violence and how to prevent it; talk about the signs that may indicate domestic violence and what steps to take to help the victim; if you witness domestic violence, contact the local police or social services; report such cases, it can help save a person's life and prevent further violence. They may need psychological counseling, medical care, or housing if their lives have been made unsafe.

Preventing domestic violence is an important task for each of us. We can help reduce the number of cases of domestic violence by creating a safe environment, raising awareness of violence, and helping victims.

Key words: domestic violence, international legal regulation, crime, legal system, human rights.

Постановка проблеми. Злочини домашнього насильства є серйозною проблемою в усьому світі. Міжнародне співтовариство повинно забезпечувати захист жертв домашнього насильства та надавати їм доступ до правосуддя та інших видів допомоги. Для боротьби з домашнім насильством держави повинні створити національні закони та програми, які забезпечують захист жертв та покарання підозрюваних у вчиненні злочинів домашнього насильства. Міжнародне право визнає цю проблему та встановлює міжнародні стандарти для боротьби з ним. Держави повинні діяти відповідно до цих стандартів, і забезпечувати захист жертв домашнього насильства та покарання винних у вчиненні цих злочинів.

Стан дослідження. Проаналізувавши погляди вчених, які займалися даною проблематикою можна виділити декілька поглядів науковців, які приділяли увагу злочинам домашнього насильства, серед них А. Байда, який у своєму науковому дослідженні на тему «Проблеми кримінальної відповідальності за домашнє насильство» [1] взагалі досить цікавою є думка вченого про питання кримінальної відповідальності за незаконний психологічний вплив, який в подальшому розглядається як психологічне насильство; К. Довгунь у своєму правничому дослідженні

«Досвід США та Канади у сфері запобігання і протидії домашньому насильству» [2] дає змогу проаналізувати іншу правничу систему та досвід, який Україна може перейняти для боротьби із явищем домашнього насильства, але звісно з урахуванням соціально-економічної специфіки; Г. Донавін вважав, що поява явища домашнього насильства найбільш пов'язана з патріархальною системою управління, яка з'явилась ще в середньовіччі, наприклад, правом чоловіків було фізичне дисциплінування дружини.

Мета статті полягає у дослідженні міжнародно-правового аспекту регулювання злочинів домашнього насильства, одним із завдань є дослідження історичної обумовленості появи даного поняття, а також порівняння кримінальної відповідальності різних правових систем, а саме романо-германського типу правових систем, англо-американського типу правових систем, змішаного типу правових систем, а також у країнах релігійно-традиційного типу та далеко-східних правових систем.

Виклад основного матеріалу. Домашнє насильство – це проблема, яка існує в усіх країнах світу, і вона постійно наростає. Жертвами цього насильства насамперед стають жінки, діти та інші учасники родинних відносин. Виникнення цієї проблеми пов'язане з історією розвитку суспільства і культури.

Історія домашнього насильства сягає своїми коріннями далеко в історію людства. У більшості культур, де відбувається насильство в родині, це пов'язано з традиційними уявленнями про роль чоловіка і жінки в сім'ї. Чоловік вважався головою родини, а жінка була його підлеглою. Це призводило до того, що чоловік міг здійснювати насильство над жінкою, якщо вона не підкорялась його волі. Перші спроби врегулювати сімейні відносини на законодавчому рівні та кодифікувати законодавство, як свідчать історичні пам'ятки, було зроблено ще в XVIII ст. до н. е., у період правління Хаммурапі, царя Вавилону [3].

У середині XX століття почалося активне обговорення домашнього насильства як проблеми, що потребує вирішення. У 1979 році була прийнята Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [4], яка визнала домашнє насильство як форму дискримінації. У 1989 році була прийнята Конвенція ООН про права дитини [5], яка визнала дітей як самостійних осіб з власними правами, в тому числі і на захист від насильства. У 2014 році набрала чинності Конвенція Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) [6], яка криміналізувала, захищає потерпілих та попереджує злочини домашнього насильства проти жінок та дівчат, які включають у себе фізичне, сексуальне, психологічне та економічне насильство.

Багато країн світу прийняли національні акти, які передбачають згодом відповідальність за домашнє насильство. Однак, не дивлячись на це, велика кількість випадків насильства залишається незареєстрованою і не підлягає кримінальній відповідальності. Це пов'язано зі слабкістю правової системи, недостатнім фінансуванням правоохоронних органів та з недостатньою увагою до цієї проблеми в суспільстві.

У зв'язку з цим, важливо продовжувати просвітню роботу та підвищувати обізнаність про проблему домашнього насильства.

Країни романо-германського права, визнають кримінальну відповідальність за домашнє насильство, яке зазвичай передбачається відповідними законами та нор-

мативно-правовими актами. Наприклад, в Україні, згідно з Кримінальним кодексом, домашнє насильство вважається окремим правопорушенням, за яке можуть бути передбачені різні види кримінальної відповідальності, включаючи позбавлення волі терміном до 5 років або до 8 років у разі вчинення злочину з використанням насильства, а також штраф у розмірі до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до 3 років. В даних країнах також існують спеціальні органи, які займаються боротьбою з домашнім насильством та захистом прав жертв. Наприклад, в Україні, цими органами є поліція, прокуратура та судові органи.

Законодавство Франції зазнало досить ґрунтовних змін у своєму законодавстві щодо протидії з усіма формами домашнього насильства. Щодо прикладу у Франції набрав чинності закон, який запроваджує носіння електронного браслету задля боротьби з домашнім насильством. Якщо брати офіційну статистику у Франції станом на 2019 рік від партнерів загинуло 146 жінок від будь-яких форм домашнього насильства [7]. Попри кризові явища та турбулентність міжнародних відносин у Франції протягом жорсткого карантину кількість повідомлень про домашнє насильство зросла на 32 % лише за тиждень [8]. Проаналізувавши ряд документів, можна побачити, що у Франції є установа для неповнолітніх – інститут ювенального суду. Даний орган може здійснити направлення дитини в спеціальний заклад або особам, які можуть здійснити нагляд за дитиною [9].

У Німеччині дана проблема стоїть дуже гостро, оскільки кожного дня правоохоронні органи реєструють принаймні один замах на вбивство жінок з боку партнера. Досить цікавою практикою в Німеччині є вилучення особи з сім'ї, яка вчиняла домашнє насильство. Відповідно за німецьким законодавством, така особа повинна залишати житло за наказом поліції на строк до 10 днів [10].

Польща, як і більшість країн світу, стикається з проблемою домашнього насильства. Багато організацій та установ працюють над тим, щоб запобігти цьому явищу та допомогти жертвам. У Польщі домашнє насильство

є кримінальним злочином, тому жертви можуть звернутися до правоохоронних органів за допомогою. Згідно з польським Кримінальним Кодексом, домашнє насильство може каратися позбавленням волі на строк від 3 місяців до 5 років. Також передбачені грошові штрафи.

У Польщі існують різні міжнародні організації, які працюють з жертвами домашнього насильства. Наприклад, Національна Асоціація Протидії Домашньому Насильству (Krajowy Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemoc) надає допомогу та консультації жертвам. Також існують громадські організації, які пропагують інформацію про домашнє насильство та ведуть роботу з профілактики цього явища. Не дивлячись на наявність законів та організацій, домашнє насильство залишається серйозною проблемою в Польщі. Важливо не тільки покарати злочинців, але й працювати над профілактикою та зменшенням кількості випадків домашнього насильства. Також важливо забезпечити жертвам належну підтримку та допомогу, щоб вони могли вибратися з насильницьких стосунків та повернутися до нормального життя.

Кримінальна відповідальність за домашнє насильство є важливою складовою боротьби з цим явищем у країнах англо-американського типу правових систем. Так, в країнах, які використовують таку систему, існують законодавчі акти, які передбачають кримінальну відповідальність за домашнє насильство.

В Англії та Уельсі, крім того, існує Закон про насильство в родині 2018 року, який передбачає широкий спектр заходів, що стосуються домашнього насильства. Зокрема, він визначає домашнє насильство як злочин та надає поліції та судам додаткові повноваження для боротьби з цим явищем.

У США також існує законодавство, що передбачає кримінальну відповідальність за домашнє насильство. У багатьох штатах домашнє насильство визнається окремим злочином, а відповідальність за нього може бути досить суворою. Наприклад, у штаті Каліфорнія, який є одним з найбільших в США, за домашнє насильство можна отримати до 4 років ув'язнення.

Однак, крім кримінальної відповідальності, важливою складовою боротьби з домашнім насильством є освіта та підвищення свідомості. У багатьох країнах існують спеціальні організації, які борються з домашнім насильством та захищають права жертв. Такі організації зазвичай проводять різноманітні кампанії та заходи з підвищення свідомості про проблему домашнього насильства та надають підтримку жертвам.

Отже, кримінальна відповідальність є важливим інструментом боротьби з домашнім насильством в країнах англо-американського типу правових систем. Проте, для успішної боротьби з цим явищем необхідно також забезпечити освіту та підвищення свідомості про проблему домашнього насильства.

Домашнє насильство є серйозною проблемою, з якою стикається багато країн змішаного типу правових систем. У таких країнах законодавство по домашньому насильству може бути складним, оскільки воно поєднує елементи різних правових систем.

У країнах змішаної правової системи, таких як Малайзія, домашнє насильство може бути каране як кримінальним, так і цивільним шляхом. Крім того, в таких країнах закони про домашнє насильство можуть бути різними для різних етнічних груп. Важливою складовою боротьби з домашнім насильством у країнах змішаної правової системи є співпраця між різними установами та організаціями. Наприклад, поліція, судові органи, соціальні служби та громадські організації повинні співпрацювати, щоб забезпечити належний захист жертв домашнього насильства та покарати злочинців. Якщо розглядати покарання, то найсуворіше у Північній Європі. Наприклад, якщо брати до прикладу Швецію то там криміналізовані всі види домашнього насильства. Суд часто наказує кривднику дотримуватися визначеної дистанції від об'єкта насильства, у разі порушення може бути накладено штраф або присуджено ув'язнення терміном до одного року. Схожі за жорсткістю закони й у Норвегії та Фінляндії [11]. Що стосується дітей то правила є досить суворими та жорсткішими. Законодавець у Швеції ще в 1979 був першим, який криміналізував фізичне насильство над дитиною. До дитини

заборонено підвищувати голос до міри, що має шкідливий вплив на психо-емоційне здоров'я дитини. Як це визначається? Єдиного алгоритму немає, але якщо ви кричатимете на свою дитину на вулиці, то будьте певні – поліція прибуде за кілька хвилин за викликом випадкових перехожих. Суворо заборонено залишати дітей самих удома. Сусіди вважають громадянським обов'язком заявити про такі випадки в поліцію, і після повернення додому батьки-порушники можуть і не застати вдома своїх дітей – їх тимчасово оформлять до спеціальних притулків, допоки судом не буде встановлена провина батьків.

На жаль, насильство у країнах релігійно-традиційного типу є досить поширеною проблемою. Це може бути пов'язано зі стереотипними уявленнями про роль жінок та інші соціальні норми, які дискримінують жінок та інші менші соціальні групи.

Насильство може бути фізичним, психологічним, сексуальним та економічним, і відбуватися в різних контекстах, включаючи сімейний, релігійний та культурний релятивізм. Жертвами насильства можуть стати жінки, діти, люди з інвалідністю та інші уразливі соціальні групи.

У країнах релігійно-традиційного типу, насильство може бути підтримуване релігійними доктринами та культурними традиціями. Наприклад, деякі релігії можуть стверджувати, що чоловіки мають більше прав та можливостей, ніж жінки, або що жінки повинні бути піддані своїм чоловікам. Ці уявлення можуть призводити до того, що жінки стають жертвами насильства, а їх права та свободи порушуються.

Наприклад, в Індії, яка має релігійно-традиційну систему права, домашнє насильство є кримінальним злочином, але він може бути караний різними способами залежно від регіону. У деяких регіонах Індії, до злочинів домашнього насильства можуть застосовуватись покарання у вигляді адміністративних санкцій, таких як штрафи або примусові роботи.

Деякі країни вживають заходів для боротьби з насильством у контексті релігійних традицій. Наприклад у Саудівській Аравії було запроваджено Закон про запобігання насильству, який

містить положення про запобігання насильству в сім'ї та інших контекстах.

Однак, багато країн ще не прийняли належних заходів для боротьби з насильством у контексті релігійних традицій. Це може бути пов'язано зі складністю зміни культурних традицій та релігійних уявлень. Проте, для забезпечення прав та свобод всіх людей, необхідно вживати заходів для запобігання насильству та захисту жертв насильства.

Домашнє насильство є серйозною проблемою в багатьох країнах світу, в тому числі і в країнах, що належать до далеко-східної правової сім'ї. На жаль, в багатьох з цих країн домашнє насильство є досить поширеним явищем, але законодавство та правова система не завжди ефективно протидіють цій проблемі.

У Японії домашнє насильство було криміналізовано в 2001 році, але, на жаль, ця проблема все ще існує. У багатьох випадках жертви домашнього насильства не звертаються до правоохоронних органів через страх перед подальшим насильством та соціальною стигмою.

Китай у квітні 2021 році ухвалив новий закон про запобігання домашньому насильству, який вступив у дію з 1 червня 2021 року. Закон містить положення про захист жертв домашнього насильства, включаючи можливість отримання захисту від насильника і надання жертвам медичної допомоги та консультування. Закон також встановлює процедури для повідомлення про випадки домашнього насильства та розслідування цих випадків.

За даними офіційних статистичних даних, у 2020 році в Китаї було зареєстровано понад 250 тисяч випадків домашнього насильства. Проте, багато експертів вважають, що це число може бути значно більшим, оскільки багато випадків домашнього насильства залишаються неповідомленими.

У Китаї також існують організації, які працюють з жертвами домашнього насильства, надаючи їм правову допомогу, психологічну підтримку та інші види допомоги. Однак, багато жертв все ще зіткнулися зі складнощами у повідомленні про випадки насильства та отриманні допомоги.

Таким чином, хоча Китай прийняв новий закон про запобігання домашньому насильству, багато роботи потрібно ще зробити для забезпечення ефективної боротьби з цією проблемою та надання жертвам належної допомоги. Китай приймає курс на збереження родини, тому коли чоловік погрожує вбити свою дружини або суддю, якщо розлучення відбудеться, суди вважають за краще зберегти шлюб. Ухвалення закону стало дуже великим проривом, проте цей закон не розглядає та не допускає домашнє насильство, включаючи зґвалтування, як злочин. На жаль у 2021 році сталась трагічна ситуація, яка є непоодиноким випадком, чоловік спалив живцем экс-дружину, до цього жінка пішла від нього через насилля в родині. Перед цим жінка двічі зверталася до поліції через домашнє насильство, але там відмовляли його розслідувати, аргументуючи це «суто сімейною та приватною справою» [12].

Отже, домашнє насильство є проблемою в далеко-східній правовій сім'я, але кожна країна має своє законодавство та підходи до боротьби з цією проблемою. Необхідно продовжувати працювати над зміцненням правової системи та створенням ефективних механізмів захисту жертв домашнього насильства.

Досліджуючи кримінальну відповідальність за домашнє насильство різних груп країн, можна зробити висновки. Питання домашнього насильства стоїть гостро у всіх країнах сучасного світу. Найбільш резонансним та прийнятним для вдосконалення міжнародного права стало прийняття Конвенції Ради Європи про запобігання насильству проти жінок домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) у 2011 році. Домашнє насильство поділяється на наступні типи: сексуальне, фізичне, матеріальне та психологічне. Постраждалими від домашнього насильства можуть виступати як подружжя, колишні подружжя, особи які мають спільну дитину тощо. Порівнюючи всі системи не можна виділити найкращу з питань запобігання домашнього насильства, але законодавцю слід розуміти що питання насильства потребує додаткового аналізу та внесення змін задля удосконалення чинних нормативно-правових актів та змін в цілому

суспільстві. Жертвами домашнього насильства може стати будь-хто та в різний період життя, але слід пам'ятати, що домашнє насильство завжди має циклічний характер. Якщо характеризувати прояви домашнього насильства та причину в кожного виду вони свої, але жертва повинна аналізувати всі ситуації. Пам'ятайте про те, що кривдниками можуть бути не тільки родичі за законом, але і співмешканці, наречені, колишнє подружжя незалежно від того, чи проживаєте ви разом, а також особи, що не є вашими родичами, але пов'язані з вами спільним побутом.

У багатьох випадках жертвами домашнього насильства стають жінки, діти, люди з інвалідністю та інші вразливі соціальні групи. Незважаючи на те, що деякі країни прийняли закони, що мають на меті боротьбу з домашнім насильством, такі як Китай та Індія, все ще є багато роботи, щоб ефективно боротися з цією проблемою та забезпечити жертвам необхідну допомогу.

Недооцінювати серйозність проблеми домашнього насильства не можна, оскільки вона має негативний вплив на життя жертв, а також на саму суспільність та її розвиток. Тому важливо приймати заходи для запобігання насильства та захисту жертв насильства.

Міжнародні організації, які працюють з жертвами домашнього насильства, надають їм юридичну допомогу, психологічну підтримку та інші види допомоги. Важливо забезпечувати доступність цих послуг та забезпечувати безпеку жертв.

Окрім того, важливо працювати над зміною культурних традицій та релігійних уявлень, які сприяють насильству. Наприклад, можна проводити освітні заходи та кампанії, щоб підвищити обізнаність про проблему насильства та популяризувати гендерну рівність. Усі ці заходи повинні бути спрямовані на захист прав та свобод всіх людей та на побудову справедливого та рівноправного суспільства.

Висновки. Аналіз особливостей правового регулювання кримінальної відповідальності за домашнє насильство у деяких зарубіжних країнах дозволяє виділити наступні позитивні моменти, які могли бути враховані для подальшого вдосконалення відповідних вітчизняних кримінально-правових норм:

1. Для вдосконалення системи, щодо запобіганню домашньому насильству країнам слід ратифікувати та імплементувати всі міжнародно-правові акти, які потрібні для виокремлення даного явища;

2. Встановити більш суворе покарання за злочини домашнього насильства та окремо виокремити кожен вид насильства, встано-

вити кримінальну відповідальність за більш широке коло посягань проти життя, здоров'я, честі, статевої недоторканності, які можуть бути застосовані в сім'ї.

3. Необхідно забезпечити ефективний захист жертв насильства та розробити ефективні механізми попередження цієї проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Байда А. О. Проблеми кримінальної відповідальності за домашнє насильство. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2016. Вип. 32. С. 79–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2016_32_8.

2. Довгунь К. В. Досвід США та Канади у сфері запобіганню і протидії домашньому насильству. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 111–114.

3. Мануїлова К. В., Рудецька П. А. Злочини домашнього насильства в міжнародному праві: історія становлення відповідальності. *Трансформація правових систем в умовах збройних конфліктів* : матеріали круглого столу (м. Одеса, 10 лютого, 2023 р.) / НУ «ОЮА», кафедра міжнародного та європейського права. Одеса, 2023. С. 52–55. URL: <https://hdl.handle.net/11300/23629>.

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

5. Конвенція ООН про права дитини 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

6. Конвенція Ради Європи про запобіганню насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) 2011 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11.

7. У Франції боротимуться з домашнім насильством за допомогою електронних браслетів. *Волинські новини*. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/u-frantsiyi-borotymutsia-z-domashniy-nasylystvom-za-dopomohoiu-elektronny>.

8. Council of Europe. Домашнє насильство – від фактів до дій. Як Стамбульська конвенція поліпшить становище? – Офіс Ради Європи в Україні – www.coe.int. Офіс Ради Європи в Україні. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/domestic-violence-from-facts-to-acts-how-will-the-istanbul-convention-improve-the-situation>.

9. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: навчально-методичний посібник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України / укладачі: А. В. Запорожцев, А. В. Лабунь, Д. Г. Заброда, І. В. Басиста, І. В. Дроздова, В. О. Брижик, О. М. Мусієнко. Київ, 2012. 246 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/8/1/93319.pdf>.

10. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо профілактики насильства над дітьми й дорослими членами сім'ї : навчально-методичний посібник / авт. кол.: А. Б. Блага, Т. В. Журавель, Д. Г. Заброда, Н. Е. Мілорадова ; за ред. Г. О. Хрислової. Київ : ТОВ» ВПК ОБНОВА», 2012. 140 с. 2. Б) URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4999/1/Book_MVD_Volonter__Web.pdf.

11. Новели законодавства про запобіганню та протидію домашньому насильству: матеріали міжнародного круглого столу (27 вересня 2019 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. 184 с.

12. Чоловіка, який спалив живцем ексдружину під час стриму, засудили до страти. Жінка пішла від нього через насилля в сім'ї. Громадське телебачення – *Останні новини дня, всі надзвичайні новини в Україні*. URL: <https://hromadske.ua/posts/cholovika-yakij-spaliv-zhivcem-eksdruzhinu-pid-chas-strimu-zasudili-do-strati-zhinka-pishla-vid-nogo-cherez-nasillya-v-simy>.